

((یم ند ئارن)) ل نوان قز و نی شکان و م حابوونی ئاشتی ل نوان د و تاندا . و . ل عر بی و (یاسین ل تیف)

د . زهیر الخویلدی

پ شکی

"نگ گ ورتین فزیل تی س دئی ئم ئو ب ت ک ووب ووی
نامر قای تی ببین و ب ب ئو ی با و ب مر قکان ل د ست
بد ین."

یم ند ئارن (۱۹۰۵-۱۹۸۳) ب ی ک ل نا وونتین بیرم ندانی
فر نسی ل س دئی بیست م داد نر ت. ب بشداریه فیکریه
قوو کانی ل ک م ناسی و فلس فای سیاسی و پ یو ندیه
نود و تی کان جیا د کرت و . ج وازی کار کانی ئارن ب ه و ی
ت گ یشتن ل دینامیکی ک م ای تی و سیاسی ک م گ ا پیش سازیه
م د رن کان د ناسر ت و ، ل گ ج ختکردن و ی ل س ر مملانی نوان
سیست م سیاسی کان و ک بز و ن ر کی بند تی م ژوو . ئ و ش ل بری
مملانی چینای تی ک فلس فای مارکسیزم ت رکیزی د خست س ر .
ه ر و ها ئارن ل نووسین کانیدا باسی ل پرس کانی ه شیار
م ژووی کردوو ، ه و ی ه و شانندن و ی ئ و و ه مان ی پ شک و تنی
داو ک ل س رد می ئ ودا زا بوون و ب توندی خنای ل
ئاید ل ژید تالتاریه کانی و ک نازیزم و ستالینیزم گردوو .
ئ و ئاید ل ژیان ی ب و شو ی د بینی جیهانیان خست ت ناو ش
و رانک ر کان و . هاو کات ئارن ئ و پرسیار ی وروژاند ل بار ی
ئ گ ری گ یشتن ب ئاشتی کی ب رد و ام ل نوان و اتان ، ب
ل ب رچا و گرتنی ئ و ی ک ک ب ک ی سیاسی و ئایدی ل ژی ئ م ئامانج
نیمچ م حاب . ئامانجی ئ م نووسین ئاشکرا کردنی بیر کانی
ئارن س بار ت ب ق ناغ کانی بیر ک م ای تی و ه ه ند کانی
ه شیار م ژووی و ه وستی خ ی ب رامب ر شکان و م حابوونی
ئاشتی ، ل س ر بند مای گرتن ب ره م کانی و تیشک خستن س ر
بشداریه فیکریه کانی .

(ق) ناغ) کانی بیرى كم مالا يى تى لای یم) ند ئار)ن) لانی كم ناکر)ت هیچ ع)قید) یكى ئ)خلاقى و ئایینی ل) ناو))كى بیر) كم کانیدا قبو) بکر)ت ، ئ)گ)ر ل) ب)امب)ر)خند) زانستیدا ن)و)ست)ت)و) . یم) ند ئار)ن ل) پ)رتوکی (ق) ناغ) کانی بیرى كم مالا ناسی) دا ، تیشکی خست) س)ر شو)نپ)ه)گرتنى گ)ش)س)ندنى بیرى كم مالا يى تى ل) م)نتسکی)و) تا ماکس ق)ب)ر ، ب)ناو کارل مارکس و ئ)ل)کسیس دى ت)کفیلدا تپ)ی) . ئار)ن پ)ی وای) كم مالا ناسی) ه)و)د)دات ب) شو)و)یكى ه)م)لای)ن) ل) واقعیى كم مالا يى تى ت)بگات ، ب)ب) ئ)و)ی هیچ لای)ن)ک ل) لای)ن)کانى ئابوورى ، سیاسى ، یان ئایینی پشتگو) بخت . ل)م چوارچ)و)ی)دا ئار)ن ج)خت ل)و) د)کات)و) كم بزووتن)و)ی كم مالا گاکان ت)نیا ل) ململان)ی چینای)تیدا ق)دیس ناب)ت و)کو ئ)و)ی کارل مارکس بانگ)ش)ی ب) کردو) ، ب)کو ململان)ی ن)وان سیست)م) سیاسى)کان زیاتر ب) دیه)نرى ه)زى بوزو)ن)رو کار)گ)رن . ئار)ن ل) پ)رتوکی ه)ژد) وان) ل) كم مالا گ)ی پیش)سازیدا باسى ل) لای)ن) ئابووری)کانى كم مالا گ) پیش)سازى)کان کردو) . ب)ام ل) ململان)ی چینای)تیدا ت)رکیز د)خات) س)ر لای)ن) كم مالا يى تى)کان ، له دیم)کراسى و پاو)نخوازیدا تیشک د)خات) س)ر لای)ن)ى سیاسى . ئ)م س)گ)ش)ی))نگدان)و)ی میت)دى ئار)ن) ب) ل)ک)ک)ین)و)ی ت)واوى كم مالا گ)ا ب)گشتى . و)ک چ)ن ناتوانر)ت هیچ دیارد)یكى كم مالا يى تى ت)بگ)ین ب)ب) ل)ب)رچاوگرتنى کارل)ک)کانى ن)وان ه)ه)ند) جیاوازان)کان. ه)رو)ها ئار)ن ل) ژ)ر کارىگ)رى ماکس ق)ب)ردا بوو ، ب)تایب)تى ل) چ)مكى “ج)ر) ئایدیا)کان” دا ، كم ب)کارى د)ه)نا ب) شیکردن)و)ی م)ژوو و كم مالا گ)ا ل) د)ر)و)ی ل)کدان)و) ق)کانى پ)ز)تیفیسىتى. ئار)ن ل))بازى خ)یدا ب) هزرى كم مالا يى تى ، داواى داما)ینی ئاید)ل)ژى ل) زانست کردو) ، ب)و پ)ی)ی ئاید)ل)ژیاکانى و)کو مارکسیزم ت)گ)یشتنى د)خى كم مالا يى تیان شو)واندو) ل))ی س)پاندنى ل)ک)ک)ین)و)ی پ)شو)خند)و) . ئ)م ه)و)ست) وای ل)ک)رد كم)خند) ل)و)شنبیران) بگ)رت كم مارکسیزمیان و)ک “تلیاک” و)رگرتوو) ، كم نابینایانى کردو) ل) بینینى)استی)کان ، و)ک ل) پ)رتوک) ب)ناوبانگ)ک)یدا ل)سا)ى ۱۹۵۵ ب)اوى کرد)و) ب) ناوى “تلیاکى)شنبیران” .

) ه)ه)ند)کانى ه)شیاریى م)ژوویى

” مر)ف م)ژوو دروست د)کات ، ب)ام ئ)و م)ژوو) نازان)ت كم دروستى د)کات” .

ئار)ن ل) وانگ)ی)خند)ید)و) ه)شیاریى م)ژوویى و)رد)گرت) ، بیر)ک)ی پ)شک)وتنى ه)ی) تکررد)و) كم ل) ماو)ی س)د)ی ه)ژد) و ن)زد) زا) بوو ب) س)ر بیرى ئ)وروپادا . ئار)ن ل) کت)ب)ک)یدا ،

زگار بوون له وېهمې پېشکې وتن، باس له وو د کات کې باو بوون به پېشکې وتنې بېر د وام و ئې تېماتيکې وېهمې مرځې ، بې تايې تې له بېر شنایي کار ساتې کاني سېدې بيستم، وېک نازيزم و ستالينيزم. نارن جېخت له وو د کات وو کې ئېم ئېم تېتاليتاريانې نيشانيان داوې کې سېرکړدې يېکې ديمارگې ژيک دې توانېت بې درې و دروشمې شېځې نې مليې نان کېس کې بکات وو و شېي وېرانکې ري بېرپا بکات . له چوارچې وې هېشيارې مېژوويدا نارن پېيوايې مېژوو بې تېنها گې انکاري نيې ، بېکېو بريتې له “هېشتنې وې” اېبردوو و ککې بووني مېعريفې و ئېزموونې کان . نارن له دې قېکېيدا له سېر چېمکې مېژوو و پېشکې وتن ئامارې بې وو د کات کې پېشکې وتن کاتېک بېدې دېت کې نه وو يېکې وېامې کار کاني نه ووې پېشوو بداتې وو، له گې زياد کړدنې گېزې نوېدې کان ، گې بې ککې بووني ئېرې نې زانست و دېستکې وتې کان دېدات . له گې ئې وو شدا نارن هېشدارې دېدات له ووې باوېي بې وو هېبېت کې پېشکې وتنې زانستې يان تېکنېلېژي بې ماناي پېويستې پېشکې وتنې ئېخلاقې يان سياسي دېت ، وېک چېن مرځايې تې تاكو ئېستا بې هېي مېلمانې ئايديېلېژي و سياسيې وو بېر ووې پاشکېشو شکست دې بېتې وو .

پېسي و قېزې وې نې شېځې کان و مېحې بووني ئاشتي

“هېبېژاردن له سياسيې تدا له نه وان چاکې و خراپېدا نيې، بېکېو له نه وان باشتېر و خراپېتردايې” نارن دې خنېگرېکې توندي شې و ئېم تېتاليتاريې کان بوو کې بوونې هېي له ناوچوونې جيهان له سېدې بيستمېدا. له کتېبېکېيدا بېرکړدنې وو له جېنگ نارن شېکاري بې سروشتې تېکدېرانې شېځې کان دېکات و تيشک دېخاتې سېر ئې وې کې چېن ئايديېلېژيا توندې وېکاني وېکو نازيزم و ستالينيزم، يېمېن دېروشمې توندوتېژ دېقېزنې وو بې پاساوېهېنانې وو بې مېلمانې کان. هېروېها نارن ئې و بېرېکېيې کې دېتې شېځې کان دې توانې بېتې هېي چارېسېري يېکلاکېرې وو بې مېلمانې کان، مونا قېشېي کړد و ئامارېي بې وو دا کې زېرجار توندوتېژي و قې و کينېيېکې زياتر دروست دېکېن نهک ئاشتي . سېبارت بې ئاشتي نارن بې له بېرچاوگرتنې کېبېکېي بېر دې وامي نه وان سيستمې سياسي و ئايديېلېژياکان، گومانې هېبوو له ئېگېري بې دېستهېناني ئاشتيېکې بېر دې وام له نه وان گېلاندا. له کتېبېکېيدا باس له وو د کات زگار بوون له وېهمې کاني پېشکې وتن له مېلمانې ئايديېلېژيې کان، وېک ئې وېي له نه وان سېرمايېداري و سېسپاليزمدا هېي ئېستمې ئامانجې ئاشتي بې دېست بېهېنرېت . بېام له گې ئې وو شدا ئارن داوای بېهېزکړدنې دامېزراوې نهودې وې تيې کاني نه تې وو يېکگرتووې کاني کړد وېک ميکانيزمېک بې

که مکردن و ای گزینی کان و چار س رکردنی نا که کی کان س ر ای سنووردارکردنی کاریگ ری کان یان. ه و سستی ئارن س بار ت ب س رب خ یی ج زائیر، که پشتگیری ل ئاشتیخوازی د کرد و خن ی ل که ل نیالیزمی ف ر نس گرت، ننگدان و ی ئ و با و س ی که توندوتیژی که ل نیالیزم ناتوان ت ب ب ت ه ی چار س ری ب ر د و ام. ئ م ه س ت د که ی ن ه موو ش ت که ل د ر و ی خ مانچ و ک که ی ل ی، م حکومین ب ب د س ته نانی ت نها ب ش که ل و ی که د توانین بین، م حکومین که ت و اوی بوونی خ مان ل پیش ی کی سنوورداردا بژین و هیچ هیوای کی گ و ر ییمان نیی جگ ل قبول کردنی ئ م سنووردارکردن. د س سات ل سیستمی می ن وان د و ت کاندا ئ و و ند ی ب ند ب ئیراد، ئ و و ند ش ب ند ب س ر چا و کان و؛ ئ گ ر س یری ئ و روپای ئ ژئا و ا بک ی ن و ک ی ک ی که، س ر چا و ی ه ی ن ک ئیراد.

ئ نجام

”ی کسانی ع قید یی ب هود ب د وای سنووردارکردنی سروشت و بای ل لژی و که م مای تیدا د گ ت، ن ک ی کسانی ب کو س ت مکاری د س ت ب ر د کات.”

یم ند ئارن نو ن ر ای تی م دلی بیرم ند کی پا ب ند د کات که شیکاری زانستی ل گ گ خن ی ف ل س ف ی ت ک د کات. ل گ گ ی ب ر ه م کان یی و ل س ر ف ناغ کانی بیری که م مای تی، ئارن دید کی گشتگیری پ ش ک ش کرد ب ت گ یشتن ل که م گ گ ا پیش سازی کان، که تیایدا س رنجی ل س ر م لملان سیاسی کان بوو و ک بز و ن د ری س ر کی م ژوو. ه رو ها ب ش داری کردوو ل ه و و شان د ن و ی و ه م کانی پ ش ک و تن ل گ گ ی شیکاری کان ب ه ش یاری م ژووی، ه ش داریدا ل م ترسیی ئایدی ل ژیی کان که ه ه ش ل م ر فای تی د ک ن. س بار ت ب ش کان ئارن ”ق ز و نی” ئ وانی ئاشکرا کرد، ج ختی ل و و کرد و که ک ب ک ی ئایدی ل لژی و سیاسی ن وان د و و تان ئامانجی ب دیه نانی ئاشتی قورس د کات. ب م م ل گ گ ئ و و شدا بانگ واز ک ی ب ب ه ز کردنی دیال گ و دام زرا و ن و د و و تی کان هیوای پ د ب خ ش ت ب که مکردن و ی م لملان کان، ت نانت ئ گ ر ئاشتی کی هاش ن توانر ت به نر ت دی. میراتی ئارن ل توانای و و ب و و بوون و ی بیر ک ی ه دای، و ک کل د لیقی ش تراوس ناوی ل نا بوو ”پاک و خا و نی کولتووری” توانی ل ن یار فکری کان ت ب گات پ ش ئ و ی و ا میان بدات و، ه ر ئ و و ش وای کرد د ن گ کی ع قانی ب ت ل س ر د م کدا که ئایدی ل لژی توند و ی زا بوو. ب م م ب چ ی یم ن ئارن و ن ی کی شاراوو بوو ل م ش ه دی س س ل لژی س ر باری ئ و ب ش داری م خن کار گ ر و گ و رانی که پ ش ک ش ی کردن؟

سڙچا وٺڻ:

د . زهير الخويلدي - انفاس نت - ٤ - اڪٽوبر ٢٠٢٥